

OV KSČM DOMAŽLICE

Volební preference z pohledu generací

Vystoupení Jana Kellera ve Vratimově (HaNo 8. "12. 2010)

Tato přednáška se bude týkat volebních preferencí z pohledu generací. Otázka, proč lidé nevolí ve větší míře levicové strany, i když sociální situace se prudce zhoršuje, není vůbec jednoduchá.

Abychom ji mohli alespoň částečně zodpovědět, musíme vyjít ze širších historických souvislostí.

Vykořisťování jednoduché

Marxismus přistupuje k analýze kapitalismu s kategorií vykořisťování, s tím, že vykořisťování mělo velkou úlohu. Samo vykořisťování ovšem prošlo určitým vývojem. V 19. století mělo vykořisťování jednoduchou podobu. Kapitalista neplatil dělníkům část hodnoty, kterou vytvořili, a tuto nadhodnotu si přisvojoval bez jakékoliv náhrady. Dělníky o ni prostě a jednoduše okrádal.

Už koncem 19. století se však situace začíná měnit. V některých zemích vzniká sociální stát a tzv. společnost zaměstnání. To sice nezměnilo celkovou povahu systému, ale hodně to změnilo situaci pracujících. Znamenalo to, že dělník a zaměstnanec sice zůstává zdrojem bohatství pro majitele firmy, jsou vykořisťováni, ale za své vykořisťování jsou odškodněni, a to právě skrze sociální stát. Na zaměstnanecký poměr byly navázány kolektivní pojistné systémy, které zajišťovaly pracující po dobu nemoci, nezaměstnanosti, invalidity, stáří. Tyto systémy pojištění byly neustále zdokonalovány a v této situaci – nebojím se to říci - bylo docela příjemné nechat se vykořisťovat. Sociální stát umožnil dělníkům, aby mnozí z nich dosáhli, hlavně po druhé světové válce, pozice středních vrstev. To vedlo k výraznému rozšíření početnosti středních vrstev, k nárůstu kupní síly a ke vzestupu životní úrovně. V ekonomicky vyspělých zemích tak dělníci ztratili hodně ze své revolučnosti. Odhaduje se, že východní blok dokázal lidem sociálně zajistit zhruba do poloviny 60. let přibližně ve stejné kvalitě jako západní systém. Potom to začalo na Východě pokulhávat oproti západnímu systému. Ten, kdo byl v námezdním poměru - a tedy byl objektivně vykořisťován, se měl mnohem lépe než ten, kdo vykořisťován nebyl. Někdy od 60. let 20. století se měla velká část dělníků na Západě vcelku lépe než dělníci v zemích reálného socialismu. Byl to jeden z důvodů, proč lidé na Východě v naprosté většině přivítali zlom, převrat v roce 1989. O životní úrovni na Západě si mohli předtím nechat jen zdát.

Paradoxem je, že se pro západní cestu rozhodli, nebo bylo za ně rozhodnuto, v okamžiku, kdy sociální stát a blahobyt s ním spojený už začaly na Západě procházet vážnou krizí. O tom se však u nás tehdy příliš nevědělo. A ti, kdo o tom něco věděli, neměli důvod říkat to ostatním.

Vykořisťování dvojitě

Od přelomu 70. a 80. let 20. století začíná tažení neoliberalů, kteří útočí na sociální stát s cílem zprivatizovat veřejný sektor a pojistné systémy, které lidi zabezpečovaly proti sociálním rizikům.

Co to ale ve skutečnosti znamená? Právě to, co mělo sloužit jako kompenzace vykořisťování, to, co mělo lidem vynahrazovat, že za práci dostanou jen část toho, co skutečně vytvořili, právě to se má stát dnes novým zdrojem zisku pro majitele velkého finančního kapitálu. To je velká změna. Pojistky proti vykořisťování se mají změnit v nástroj, s jehož pomocí lze lidi maximálně odírat o to, co jim z výdělků zůstane po zaplacení nákladů na reprodukci své pracovní síly. Člověk musí zaplatit jedné skupině podnikatelů - těm, kteří obchodují se zdravím, s půjčkami na vzdělání, se zajištěním ve stáří, aby si svoji pracovní sílu zachoval na takové úrovni, aby to přinášelo jiným skupinám soukromých podnikatelů maximální zisk.

Dělníci 19. století byli vykořisťováni zadarmo. Dnes si mají lidé sami připlatit v nejrůznějších soukromých fondech, aby vůbec mohli vykořisťování podstoupit, aby byli použitelní pro tržní zpracování. Aby si zaplatili za to, že si vytvoří a udrží svůj human capital - lidský kapitál. Ten, kdo si u soukromníků nezaplatí za vzdělání, za zdraví, za vzdělání, za rekvalifikaci, toho jiní soukromníci nezaměstnají. Nedají mu tak ani šanci, aby si zaplatil za čas, který tady ještě pobude, až jednou přestane pracovat, a odsoudí ho ke stárnutí v chudobě.

To je velká změna k horšímu, proti tomu, co bylo v kapitalismu, řekněme, 30 let po 2. světové válce. V 19. století se kapitál přizpůsoboval na nemajetných pouze v oblasti práce. Celý Marxův Kapitál se týká analýzy oblasti práce, přisvojování nadhodnoty v této sféře. Jen v pracovním procesu získával kapitál od lidí nadhodnotu pro svoji reprodukci. V současné době jsme dále - velký finanční kapitál se snaží reprodukovat vysáváním lidí ve všech oblastech jejich života, tedy i mimo práci. Musejí zaplatit soukromníkům i s úroky, chtějí-li být zdraví, vzdělání podle potřeb trhu práce a nechtějí-li zestárnout v chudobě. To v podstatě znamená, že finanční kapitál se zmocňuje celého života těch, kdo žádný kapitál nemají. Obkličuje a vysává celou lidskou existenci.

Mladým uniká realita světa

Už téměř před 20 lety, r. 1992, napsal německý sociolog Gerhart Schultze publikaci »Die Erlebnisgesellschaft« - »Společnost zážitků«. Tvrdí v ní, že to, jak člověk vnímá realitu, to, kam sám sebe zařazuje, a jaké jsou jeho politické preference, závisí stále více jednak na vzdělání, jednak na věku. Lidí dělí z hlediska věku na dvě skupiny, pod a nad 40 let.

Prislušníci starší generace - lidé nad 40 let - vycházejí ve svých životních postojích z toho, jak vidí společnost, ve které žijí, a snaží se pak této společnosti a jejím podmínkám přizpůsobit.

Mladší generace na to jdou přesně opačně. Podstatné pro ně je, jak se samy cítí. Nevycházejí z toho, jak vypadá svět kolem, ale ze svého vnitřku a chtějí, aby se jim svět nějakým způsobem přizpůbil. Nemusí to být jen egoismus a sebestřednost. Je v tom i pocit nezávislosti, snaha o seberealizaci, ale i hodně přeceňovaná víra ve vlastní možnosti. Mladí věří, že svět se jejich ambicím prostě přizpůsobí. Protože vidí především sami sebe, své vlastní ambice a své touhy, občas jim uniká, jak svět kolem nich reálně vypadá. Média to dokáží perfektně zpracovat, podporují je v tom a velice pečlivě živí jejich iluze a sebestřednost.

Tři české generace

Jak to vypadá v generačním rozměru v našich podmínkách? Právě s vydatnou pomocí médií byli před volbami mladí lidé štváni proti seniorům. Nejde jen o to, že se jednalo o obyčejný předvolební hyenismus, na který jsme už pomalu zvyklí. Po věcné stránce se jednalo o až neuvěřitelnou manipulaci.

Vezměme si tři typické generace v naší společnosti:

1. Generace seniorů - nad 65 let.

Jde o lidi, kteří měli koncem 60. let něco přes 20, 25 let, zakládali si domácnosti, začínali svoji profesní kariéru. V roce 1989 byli na vrcholu své profesní kariéry a starší z nich se již pomalu začínali blížit důchodovému věku. V průměru měli nižší vzdělání než dnešní mladá generace - měřeno ovšem papírově, úroveň našeho vzdělání obrovsky klesla za posledních 20 let, takže ji lze měřit jedině podílem diplomů a nikoli znalostí. To jim nebránilo uplatnit se v podmínkách průmyslové společnosti. Po celý život byli zvyklí na určitá pravidla hry a určité sociální jistoty.

2. Střední generace - dnes ve věku 45 až 55 let.

Koncem 60. let byli dětmi ve věku do deseti, dvanácti let. Změny v roce 1989 některé z nich zastihly na samém počátku jejich profesní i rodinné kariéry, jiné v jejich raných stadiích. Nejmladší z nich byli ve věku revolučních studentů vyšších ročníků VŠ, na které se ještě dostali za minulého režimu. Nejstarší z nich měli něco přes třicet. Byli první generací, která mohla profitovat z nových možností, které se pro některé otevřely, a zároveň byli nejlépe věkově disponováni k tomu, aby mohli čelit případným komplikacím, které se tehdy otevřely také.

3. Mladá generace - pod 35 let.

V roce 1968 nebyli ještě na světě. Teprve o něco později si je pořídila dnešní střední generace. Některé v Beskydech ... (narážka na předchozí přiznání místopředsedy ÚV KSČM Jiřího Maštálky, že byl rodiči počat v Beskydech, nedaleko místa konání Vratimovského semináře – pozn. red.). Listopad '89 prožili jako děti v mateřské a na základní škole. Dnes jsou v podobném bodě profesní a rodinné kariéry, v jakém byla dnešní střední generace v roce 1989. Ovšem s velkým rozdílem, že mezitím došlo k ustavení nových poměrů a k obsazení řady pozic a příležitostí právě členy dnešní střední generace.

Dnešní mladá generace se od obou předchozích generací odlišuje výrazně vyšším podílem lidí se vzděláním, jak maturantů, tak vysokoškoláků – opět bráno papírově. Bez maturity zůstala v ní pouhá třetina, u předchozích generací to byla polovina. Naopak vysokoškoláků je v nejmladší generaci již více než pětina,

v obou generacích starších to bylo zhruba o třetinu méně.

Dnešní generace seniorů byla politicky snadno zranitelná, neboť se do svých pozic dostala ještě za minulého režimu. To usnadnilo nástup dnešní střední generaci do veřejného života i podnikání. Dnes je ovšem situace výrazně odlišná.

Střední generace – generace revolučních studentů - je na vrcholu profesní kariéry, svým vzděláním a kvalifikací se však od svých předchůdců nijak výrazně neliší. Ti její členové, kteří mají VŠ vzdělání, vystudovali ještě za předlistopadového režimu. Distancují se ale od něho, aby uhájili své pozice ve státním aparátu i jinde vůči dnešní mladé generaci, která má v rukou dva trumfy: měřeno úrovní diplomu je výrazně vzdělanější a navíc vystudovala už za nových poměrů.

Nadnesené sebezařazení mladých

Přitom na tom není mladá generace, právě ta, která často volila na jaře pravicově, nijak slavně. Ve výzkumu Ostravy letos na jaře, který zahrnul skoro 900 domácností, výsledky jsou reprezentativní a dají se zobecnit přinejmenším na celou Ostravu, jsme zjistili o mladých následující:

- mají nižší příjmy než generace střední - to je sice pochopitelné z hlediska odpracovaných let, ale jde o generaci papírově výrazně vzdělanější;
- jsou na tom hůře i ohledně bydlení - nejčastěji ze všech bydlí v paneláku a na podnájmu;
- navíc jsou nejvíce ohroženi nezaměstnaností - se ztrátou práce se setkalo už více než polovina mladých do 35 let. Pro srovnání: z generace dnešních důchodců se někdy setkal se ztrátou práce pouze jeden z deseti.

Mladí se snaží zmírnit své znevýhodnění dvojím způsobem:

- žijí co nejdéle ve společné domácnosti se svými rodiči – jde v Evropě o obvyklý model, Francouzi to nazývají »rodinná žebrota«;
- mnoho z nich si nepožizuje děti.

Ve výzkumu jsme zjišťovali, kam lidé sami sebe zařazují na škále »velmi chudí – chudí - střední vrstvy - bohatí«.

Právě nejmladší generace, tj. ta zahleděná do sebe, nevnímající realitu, si fandí z hlediska sociálního sebezařazení zdaleka nejvíce ze všech. Dělá si o svém postavení velké iluze. Do nejchudší vrstvy se zařadilo méně než desetina jejích členů (9,3 %). Přitom žádné úspory v této generaci nemá zhruba 57 % dotazovaných. Úspory do 50 000 Kč měla téměř čtvrtina z nich (23,6 %). Takže 80 % mladých lidí v Ostravě je prakticky bez peněz, ale jen méně než 10 % z nich si myslí, že jsou opravdu chudí. Naopak za členy nejbohatších vrstev se považuje téměř čtvrtina nejmladší generace (23,4 %), včetně těch, kteří nemají ani korunu na účtu a nebo mají dluhy. Přitom úspory nad 200 000 Kč z nich nemá ani 5 % a úsporami vyššími než půl milionu – ani to přitom ještě nestačí na pořízení bydlení - disponuje v této generaci jediné procento.

Nejmladší generace si svoji chudobu připouští jen minimálně. Častěji než ostatní se naopak považuje za bohaté. Ve skutečnosti je zadlužena více než generace střední a starší, ale nejsou to půjčky, za které lze pořídit dům. Každý pátý mladý má půjčku do 50 000 Kč, každý desátý od 50 tisíc do 200 tisíc Kč, zhruba 6 % má půjčku přesahující půl milionu.

Proti mladým nestojí senioři, nýbrž střední generace

Mladí lidé, byť jsou v této situaci, často volí, jako kdyby skutečně patřili mezi bohaté. Již březnu jsme tam při tomto výzkumu vlastně zjistili, jak dopadnou volby. Mezi rokem 2006 a 2010 se voliči do 35 let odvrátili od ČSSD i od KSČM. V roce 2006 volilo mezi mladými v našem souboru nejvíce lidí ČSSD (44 %). Mladí volili tehdy ČSSD více než generace střední a více než senioři. Komunisty volili v roce 2006 mladí častěji než členové střední generace. Střední generace volila hlavně ODS. Ve volbách 2010 však u mladých propadla jak ČSSD, tak KSČM.

Lze konstatovat, že mezi lety 2006 a 2010 došlo v našem vzorku k výraznému posunu preferencí nejmladší generace od levice

- v roce 2006 pro ČSSD a KSČM bylo dohromady 50,1 % - ke stranám pravice - v roce 2010 tyto dvě strany dohromady pouhých 38,6 %. Hlasy mladých se přelily k novým stranám; poklesla totiž i ODS. Především k TOP 09 a Věcem veřejným, ale také k Dělnické straně.

Podle všeho plně zabrala propaganda, která štvála mladé proti starým. Mladí lidé si vůbec neuvědomili, že senioři, kteří volí většinou levici, je nijak neohrožují. Ve skutečnosti jim šance na kariéru blokuje střední generace, generace revolučních studentů, generace voličů ODS. Proto to bylo tak dobré manipulačně propagační dílo, když tato generace dokázala odvrátit nelibost mladých, a to proti generaci starších, která jim v cestě vůbec nestojí. Lidé ze střední generace jim zabrali lukrativní pozice v soukromém sektoru i ve vedení státní správy. Na okraj - z této generace se rekrutují korupčníci, kteří ochuzují veřejný sektor. Senioři v domově důchodců korupci neprovozují, mladí také ne, absolventi vysokých škol do toho ještě nedorostli, to přijde až během deseti let.

Mladí si zaplatí za svůj zkreslený pohled na sebe a svět

Tato střední generace, právě ta, která mladým zabrala řadu lukrativních šancí, z níž část jejich příslušníků odsává prostřednictvím korupce peníze ze státního rozpočtu, mladým připravuje reformy, které si vychutnají právě dnešní mladí – aniž si to tito zatím uvědomovali - a jejich vlastní děti, pokud si vůbec nějaké pořídí.

Dnešní nejmladší generace volila především TOP 09 a VV, tedy přes noc vzniklé strany, jejichž úkolem je prosadit systém dvojitého vykořisťování. Právě dnešní mladá generace bude první generací, která si za své tradiční vykořisťování ještě jednou připlatí. Právě oni začnou platit do soukromých fondů těm, kdo budou obchodovat s jejich zdravím, s půjčkami na vzdělání, se zajištěním ve stáří. Nic z toho si většina z nich zatím neuvědomuje. Právě oni si budou muset připlatit za to, že svůj lidský kapitál budou udržovat v takovém stavu, aby to jiným skupinám podnikatelů přinášelo maximální zisk.

Co konkrétně pro mladou domácnost přinesou reformy? Například pro domácnost se dvěma dětmi a čistým příjmem 30 000 Kč. Dá se odhadnout, že z toho příjmu tato dvoudětná rodina utratí právě 30 000 korun měsíčně, je totiž obtížné udělat jakékoli, i drobné úspory. Měli jsme totiž při kalkulaci výdajů štěstí – ozval se nám jeden daňový účetní z Čech, který má koníčka, že již 43 let každý měsíc zaznamenává všechny výdaje domácnosti. Takže třeba zjistil, že každý měsíc se v domácnosti ztratí nebo porouchá něco, co v průměru stojí 700 korun. Na tom se dalo verifikovat, že ti, co berou 30 tisíc čistého, také 30 tisíc utratí. Co tuto modelovou domácnost čeká s reformami?

Penzijní reformu z dílny Bezděkovy komise provázejí různé odhady. Jeden šilený uvádí, že člověk by si měl od 25 do 65 let každý měsíc strádat 10 000 Kč, aby pak měl garantovanu po 20 let výplatu penze ve výši dnešních 4000 korun. My jsme pracovali s odhadem střízlivějším, že by si každý z manželů měl měsíčně na penzi odkládat minimálně 2500 Kč. Transformační náklady penzijní reformy, které budou kryty zvýšením DPH na potraviny, léky, hygienu a další věci běžné spotřeby, budou stát tuto rodinu minimálně 500 Kč měsíčně. Pokud nechtějí zadlužit děti na prahu života, tak musejí odkládat tisícovku na školné. Další tisícovku by si měl každý z mladých manželů, a i pro svoje děti, odložit pro případ nemoci, aby se neocitli až na samém konci trhu se zlomeninami, zápaly plic, infarkty a nádory, pokud je něco z toho v životě postihne. Dalších 1500 či raději 2000 Kč by si měli dávat bokem, aby se jim lépe překonávalo období nezaměstnanosti. Budou totiž už brzy v důsledku novelizace Zákoníku práce natolik flexibilní, že nebudou vědět dne ani hodiny, kdy o práci přijdou. Měsíčně je tak reformy přijdou na nějakých 10, 12, možná i 15 tisíc Kč - které ovšem většina z nich nemá. Proto se každoročně jejich domácnost zadluží částkou, která zhruba odpovídá částce jedné »Kalouskovy složenky« (121 000 Kč – pozn. red.). Každým rokem jedna nová Kalouskova složenka – to bude dluh těchto domácností, který pro ně každý rok reformy vytvoří.

Mladí budou platit za to, aby celé části veřejného sektoru byly převedeny do soukromé režie. A budou platit za to, aby soukromníci vydělávali na jejich starostech a existenčních problémech.

To je cena, kterou platí za to, že jsou příliš pohlčeni jen sami sebou, a proto neadekvátně posuzují nejen svět kolem sebe, ale také své vlastní postavení v něm. Můžeme jen doufat, že až poměrně brzy prohlédnou, že budou schopni posoudit, na koho budou celý život doplácet. Pravice ovšem udělá vše pro to, aby si mladí co nejdéle mysleli, že doplácují na nezaměstnané, na státní úředníky, či na odboráře. Ale až se naplno rozjede systém dvojitého vykořisťování, budou snad mladí rychle vyléčeni. I přesto, že lékaři, pokud splní své hrozby, budou v té době už kdesi daleko za hranicemi.

Děkuji za pozornost.